

WRIGHT, Sue, *Community and Communication. The Role of Language in Nation State Building and European Integration*, Multilingual Matters Ltd., Clevedon, 2000.

Malgrat que no es tracti d'una estricta novetat editorial, val la pena ressenyar aquesta obra de Sue Wright, com a portadora d'una posició definida en el marc del debat sobre la construcció lingüística de la Unió Europea. El tema de l'impacte actual i futur de la integració europea sobre la pluralitat lingüística ha generat i continuarà generant estudis i polèmiques entre lingüistes, politòlegs, juristes i sociòlegs. Metodològicament, aquesta aportació es caracteritza per la combinació d'elements d'història, sociologia i filosofia i ciència polítiques, amb un pes comparativament molt menor de l'anàlisi jurídica. Un domini bastant correcte dels instruments analítics proporcionats per aquestes disciplines serveix a l'interès central de l'autora, consistent a acumular arguments justificadors de la tesi central del llibre.

En efecte, com indica ja el títol, aquesta tesi es resumiria així: si la construcció dels estats nació va comportar l'homogeneïtzació lingüística de la població situada dins les fronteres estatals, la construcció de la unitat política d'Europa, impulsada per les institucions de la Unió Europea, només podrà avançar d'acord amb criteris democràtics si es dona una certa unificació lingüística de tots els pobles europeus, mit-

jançant la utilització d'una *lingua franca* de comunicació.

Certament, no podem acusar l'autora d'aquesta suggeridora proposició d'amagar-nos les seves cartes. Des de la «Introducció» es defineixen positivament els temes o punts d'interès bàsics: la preocupació pel que es defineix com a inestabilitat lingüística (amagada, al seu parer, per amplis sectors europeus); el paper de la llengua en l'èxit o el fracàs dels objectius —en cap moment qüestionats per l'autora— de la Unió Europea; i el desemmascarament de les ideologies (entre elles, el cosmopolitisme o la que defensa el valor de la diversitat) enfront de l'única força pretesament ideològica que seria el mercat. Aquest darrer no només imposa la utilització d'una llengua franca, sinó que aquesta ja hauria estat triada i és, evidentment, l'anglès. Encara en la «Introducció», Wright ens indica també la seva condició d'anglòfona i adverteix sobre la limitació de les fonts bibliogràfiques emprades a les publicades en les dites llengües majoritàries (entre les quals, s'observa també un predomini clar també de l'anglès).

El llibre s'estructura en nou capítols, a més de les conclusions, en els quals es van examinant els diversos tòpics que intervenen en el debat so-

bre l'organització lingüística de l'entitat política complexa que és la Unió Europea. El Capítol primer revisa la connexió de les teories del nacionalisme amb la llengua, i destaca l'evolució d'aquesta connexió al llarg dels darrers dos-cents anys. El Capítol segon empra un enfocament històric per exposar el paper del llenguatge en la construcció dels estats-nació, i distingeix els diferents models (assimilació, pertinença per sang i fragmentació) que s'han experimentat. En el Capítol tercer s'analitza com la llengua comuna contribueix a la formació del grup, comparant les diverses postures teòriques sobre la qüestió i contrastant-les amb les «excepcions» que —per a la tesi sostinguda— suposarien els estats multilingües existents. El Capítol quart se centra en el concepte de la globalització, com a fenomen que afecta diversos àmbits i que té també implicacions lingüístiques, com l'afavoriment de l'anglès com a llengua de comunicació mundial. Després d'haver acumulat tot aquest material analític, en el Capítol cinquè s'entra a analitzar el cas peculiar d'integració econòmica i, en diversa mesura, política i social, que suposa la Comunitat europea i, especialment, el paper de les llengües en tot aquest procés. El Capítol sisè acull el desenvolupament d'una altra de les tesis centrals del llibre, en connectar els principis de la democràcia liberal amb certes opcions lingüístiques

bàsiques que afavoreixen la intercomprensió entre els parlants, a partir de les quals l'autora critica l'actual dèficit democràtic de la Unió Europea. Els tres darrers capítols presenten un contingut més descriptiu, amb la pretensió d'il·lustrar i contrastar les tesis exposades amb elements més concrets de la realitat europea: així, el funcionament del multilingüisme a l'interior de les institucions comunitàries, dins del Capítol setè; l'abast de l'Europa de les Regions i les polítiques de suport a les llengües europees menys difoses, en el Capítol vuitè, i les regulacions i els usos lingüístics en els terrenys de l'ensenyament, la defensa i la recerca d'àmbit europeu, en el Capítol novè.

La voluntat comprensiva que guia la descripció dels fenòmens sociopolítics triats i la discussió de les elaboracions teòriques que contribueixen a donar-los forma en el seu vessant lingüístic curullen l'obra comentada d'elements de reflexió importants sobre el panorama lingüístic europeu. Hi trobem, a més, una proposta teòrica precisa i una explicació d'algunes de les conseqüències pràctiques d'aquesta. Així, en les «Conclusions», s'afirma: «*Without a community of communication, the European Union must remain a trading association run in an autocratic way by bilingual technocrats; with a community of communication, the European Union could develop democratic structures and legi-*

timacy and give meaning to its policies of free movement.» Nogensmenys, i sens perjudici d'animar els lectors a reflexionar i discutir personalment sobre les tesis de Wright, a partir de la lectura del llibre, tot seguit apuntarem solament alguns dels aspectes més polèmics, que mereixerien una deliberació molt més àmplia de la que li podem dedicar aquí.

Una primera crítica es refereix a la premissa analítica que es basa en el paralelisme entre la construcció europea i la construcció dels estats-nació. Malgrat que la comparació esdevingui rica en arguments, cal destacar l'evidència que ni la realitat del moment històric actual és equivalent a la dels segles XVIII i XIX —per exemple, pel que fa a les tecnologies de la informació i la comunicació—, ni sembla que el fenomen d'integració que suposa la Unió Europea tingui com a fi previsible l'equiparació amb una forma d'Estat, en part ja caduca. L'elaboració de Wright sobre la necessitat d'una llengua de comunicació europea adquireix més sentit en un escenari de tipus federal en la construcció europea, tot i que l'autora no es defineix sobre aquest punt i assenyala que no es pretén incidir en la llengua dels estats membres, sense perfilar convincentment l'estratègia per aconseguir-ho.

En segon lloc, podríem també notar l'absència, al llarg de tot el llibre, d'un qüestionament dels pres-

supòsits sobre els quals s'està basant la integració. L'autora exhibeix un constant 'realisme', que la mena a considerar impossible el bilingüisme o plurilingüisme personal, a reconèixer la força enorme del mercat —que comporta l'utilitarisme en les tries lingüístiques— i a acollir un concepte de democràcia liberal que no compta amb el respecte del pluralisme entre els seus valors bàsics. Com a conseqüències lògiques d'aquest plantejament, se sobredimensiona la importància d'alguns aspectes que li interessin —com ara, l'existència d'una defensa militar europea— i es deixa fora del focus principal d'atenció d'altres aspectes relatius als drets lingüístics, els drets de les minories, o la igual dignitat de les llengües, per esmentar alguns exemples. La proposta de Wright menysvalora, així, no només els elements vinculats a l'emotivitat de les llengües per als seus parlants, sinó també les dificultats de caràcter pràctic de la uniformització lingüística plantejada, per bé que en la «Introducció» s'admeti que l'expansió de l'anglès no és neutra ni lliure de valors.

Reiterem, per acabar, la importància d'aquest llibre, que conté una anàlisi original i força aguda d'alguns dels reptes que planteja la construcció de la Unió Europea en el seu vessant lingüístic. Uns problemes que impliquen avui també les llengües estatals, les quals han de cercar arguments al seu favor en-

front de les tendències hegemòniques de la llengua anglesa, però que s'agreugen encara més per a les llengües europees minoritàries o minoritzades. L'aportació de Sue Wright, orientada envers una direcció diferent, resulta nogensmenys útil per a repensar molt d'aquests

temes. Tot i que, evidentment, un plantejament més assumible d'aquestes qüestions només pot sorgir de la pluralitat de veus que, amb una força similar, contrarestin i enriqueixin aquesta aportació.

Eva PONS

CIEMEN. *El dret a la diversitat lingüística. Reflexions al voltant de l'article 22 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*, Ed. Mediterrània, Barcelona, 2002 (151 pàg.)

Aquest llibre publicat pel CIEMEN fa una nova aportació a l'estudi dels drets lingüístics, com a temàtica àmplia i susceptible d'anàlisi des de múltiples perspectives. L'actual volum se suma als ja publicats anteriorment en el marc del Programa Mercator sobre dret i legislació lingüístics (vegeu-ne l'anterior ressenya a RLD núm. 35, pàg. 319 i seg.) que coordina l'esmentada entitat. El pretext que dona lloc a la reflexió teòrica és aquí l'aprovació de l'article 22 de la Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea de 2001, que reconeix el 'dret a la diversitat lingüística'. La novetat d'aquesta formulació constitueix el punt de partida de les diverses col·laboracions que examinen el concepte de *diversitat lingüística*, tant des d'un pla teóricoconceptual, com a partir de models concrets de protecció i respecte de la pluralitat de llengües.

L'obra s'estructura en dues parts clarament diferenciades. La primera està dedicada a la definició dels conceptes que, des de les perspectives ecolingüística, juridicopolítica i institucional, poden servir per a precisar el concepte de diversitat lingüística. La pluralitat dels enfocaments presents en els tres articles que la formen ja ens proporciona una idea de la complexitat i les dificultats d'aprehensió d'aquesta noció de *diversitat lingüística*, la qual sembla admetre només aproximacions parcials o fragmentàries; a banda del risc —destacat també pels autors— d'instrumentalització del concepte amb finalitats contradictòries.

Sota el títol «El concepte de diversitat», la lingüista Carme Junyent exposa una nova formulació de les seves tesis sobre la complexitat com a característica inherent al medi lingüístic i tracta de definir estratègies